

PREŠERNOVO

GLEDALIŠČE

V K R A N J U

Gledališki list

SEZONA

1947 - 1948

4

IVAN CANKAR

ZA NARODOV BLAGOR

Naše obiskovalce obveščamo, da je v redu A še 132 parternih in 37 balkonskih sedežev prostih, v redu B 159 parternih in 43 balkonskih, v redu C pa se sprejemajo še prijave.

Pisarna posluje vsak delavnik od 15. do 19. ure in ob nedeljah od 9. do 12. ure. Telefon št. 355.

Abonente in ostale naše obiskovalce prosimo, da abonirane in rezervirane vstopnice dvignejo najkasneje na dan predstave do 12. ure. Vstopnice lahko rezervirate tudi telefonično.

Vse aktivne in podporne člane obveščamo, da se članarina plačuje pri dnevni blagajni, kjer se oddajo tudi legitimacije v svrhu potrdila.

Uprava gledališča kupuje razno starinsko pohištvo, obleke in ostale podobne predmete. Prijavite v pisarni.

Vse podeželske odre obveščamo, da izposoja dramska knjižnica Preš. gledališča v Kranju vsa dramska dela po en izvod v svrhu prepisa za dobo enega meseca. Kavcija za vsak izvod znaša 200.— din, izposojnina 30.— din.

Obiskovalce opozarjamo na objave našega repertoarja v dnevnem časopisju — „Slov. poročevalcu“ in „Ljudski pravici“. Istočasno obveščamo, da bodo naši plakati do nadaljnega tiskani samo na belem papirju.

GLEDALIŠKI LIST

PREŠERNOVEGA GLEDALIŠČA V KRANJU

1947—1948 ★ ŠTEV. 4

IVAN CANKAR

„Za narodov blagor“

Premiera 7. febr. 1948

Z dramatikom se je začel pečati Ivan Cankar zgodaj. Že kot četrtošolec je izročil svojo prvo „dramo, neko zelo bedasto enodejanko“, kot je kasneje dejal sam, v oceno Ignaciju Borštniku. Takrat se je njemu in domačim na Vrhniki godilo zelo slabo in Cankar je upal, da bo s svojo dramo napravil konec svojemu stradanju in podprl svoje domače. Borštnik dela ni sprejel in dramski prvenec je verjetno končal v peči.

Kasneje, okoli l. 1896 sta snovala z vrstnikom in prijateljem Kettejem načrte za drame. Kette je mislil na kralja Matjaža, Cankar na kmečke punte, dokončal ni eden in drugi niti dejanja. „Za tolažbo“, je pisal kasneje, „sva začela dramatizirati „Rokovnjače“, na zelo preprost način — on se je lotil prvega akta, jaz drugega. Začel je takole: „Gozd. Noč. Luna. Polonca sedi na veji —“. Ne vem, čemu jo je posadil na vejo. Jaz sem v svojem drugem delu po vrsti moril in ubijal, Kette pa je tožil, da zanj nič ne ostane.“

Prvo resno Cankarjevo dramsko delo je bila drama „Romantične duše“, ki je idejno meglena in tehnično nedovršena. Cankar je sam uvidel, da se mu drama ni posrečila in je založniku Schwentnerju, kateremu je odstopil rokopis, tisk zabranil, češ da je delo nezrelo. „Romantičnim dušam“ je kmalu sledil „Jakob Ruda“, ki že jasno kaže vse vrline dramatika Cankarja in ki je bil tudi takoj vprizorjen v slovenskem gledališču. Takratna kritika pravi, da je to prvo slovensko delo, ki bi moglo dostojno predstaviti slovensko dramsko umetnost tudi na tujih odrih. Tema dvema dramama, v katerih je pisatelj preizkusil svoje moči, sledé znamenita štiri Cankarjeva politična dramska dela, ki so še danes po več kot štiridesetih letih višek slovenske dramatike.

Po „Kralju na Betajnovi“ in „Pohujšanje v dolini šentflorjanski“ v pretečenih dveh sezonah vprizarja danes Prešernovo gledališče tretjega Cankarja, komedijo „Za narodov blagor“. To politično satiro na prvaštvo, „hejslovanstvo“ in zlagano skrb za „narodov“ blagor je zasnoval Cankar v l. 1899, a dokončal in izročil Schwentnerju v tisk poleti 1900. Komedija

je izšla v knjigi marca 1901, a svoj prostor na odru si je priborila šele po šestih letih, ko je bil izbojevan do kraja literarno-kulturni spor med Cankarjem in Govekarjem s tem, da je moral Govekar zapustiti upravniško mesto v ljubljanskem gledališču.

V tej ostri, z jedko satiro pisani politični komediji je pisatelj osmešil žalostne razmere, splošno izprijenost, nesramno hinavščino in amoralnost v tedanjem slovenskem javnem življenju. Naperil jo je proti tistim veljakom, ki si prilaščajo v izključni zakup skrb za „narod“ in ki temu imaginarnemu narodu vsiljujejo gore fraz o najrazličnejših idealih in narodnih svetinjah, ki jih nihče ne pozna in se nihče ne meni zanje. Tako ostro je pogledal v zmaličeno dušo prvaštva, da je vsak od takratnih poetičnih veljakov in mogotcev v liku Grozda ali Grudna videl samega sebe. Razumljivo je torej, da so bili pripravljeni zastaviti vse svoje sile, da taki komediji vrata na oder dobro zapahnejo. Za to herostratsko delo niti ni bilo potreba velikega napore. Kot literarni bog in kasneje v intendantu slovenskega gledališča je takrat vsegamogočno vedril in oblačil Fran Govekar, tisti Govekar, ki je zaneslivejše kot n. pr. dr. Tavčar v Grozdu spoznal v literatu Siratki sebe.

Fran Govekar je literarno nastopil nekaj pred Cankarjem in si po parih naturalističnih novelah, ki so bile po načinu obdelave snovi novost v našem leposlovju, in za takrat silno senzacionalnem erotično-naturalističnem „romanu V krvi“ prisvojil dominanten arbiterski položaj v slovenski beletristiki. Po začetnem sodelovanju in ko se je Cankar odrekel naturalizmu, sta se pričela razhajati. Literarno nasprotje med njima se je poglobilo ob nekompromisnem Cankarjevem stališču do močno pešajoče Aškerčeve muze. Ko se je Govekar polotil literarno ničvrednih, toda dobičkanosnih dramatizacij Jurčičevih romanov, je pričel Cankar v ostrih polemičnih člankih o „Krpainovi kobilici“ borbo proti tem dramatizacijam, v katerih je Jurčič docela izmaličen in se sprehajajo po odru zaresne štatljive kobile, Krjavljeve koze pa stresajo svoje bobke. Govekar, ki je v tem literarnem dvoboju že preje prerad zamenjal načelno in osebno plat, se je nekorektno branil na ta način, da je kot intendant slovenskega gledališča vprizarjal slabe Ganglove in Aškerčeve stvari, zaprl pa je odrska vrata Cankarjevimi dramam, češ da so to le diletantski in tehnično nezreli dramski poizkusi, ki jih občinstvo odklanja. Ta javni spor je presekala Cankar z izjavo, da „dokler bo Govekar v kakršni koli zvezi z intendantom ljubljanskega gledališča, ne pride na ljubljanski oder nobena moja dosedanja in nobena prihodnjih dram“.

in čast svojega naroda, bil je oster nasprotnik vsega tistega hlapčevstva in farizejstva, ki je kazilo naš narodni značaj. Bil je pesnik prijateljstva in tovarištva. Bil je ponosen mož, ki ni hotel nositi nobenih verig in raje trpel brez miru.

Ideje iz njegovih pesnitev so nam bilé vodnice skozi temó v svobodo. Prešernova pesem je bilá kot najboljše prožje, bilá nam vzpodbuda in zagotovilo svetlejših dni. Njegove „Poezije“ so šle kot drobna knjižica, kot brevir iz rok v roke — v težkih bojih, v ječah, v izgnanstvih. — Zato je Prešeren sedaj tako naš, tako ljub vsem Slovencem. Saj smo imeli občutek, da je bil v najtežjih dneh s svojo pesmijo kot zvest bojovník v naših vrstah.

Neiztrohnjeno srce tega večno živega slovenskega pesnika in velikega človeka spi zdaj pod to rušo. — S spoštovanjem prihajamo sleherno leto na ta grob; letos še s posebno obljubo, da bo Prešernovo mesto Kranj, ki ima čast in srečo hraniti pesnikovo zemsko zapuščino prihodnje leto, ko bomo doživljali stoletnico njegove smrti, izpolnilo svojo dolžnost in postavilo pesniku dostojen spomenik na svojem glavnem trgu. Saj bo naše mesto leto obsorej cilj ljubiteljev in častilcev našega pesnika, ki bodo prišli, da se poklonijo njegovemu spominu v imenu vse slobodne domovine in vseh naprednih narodov.

Ljubímo Prešerna! Slava njegovemu spominu!“

Po teh besedah so zastopniki Mestnega odbora, zastopstvo našega gledališča in zastopnice žená položile ob nagrobnik vence.

Doročilo o predstavi „Deseti brat“

Slovenska ljudska igra s petjem še ni prav nič izgubila na svoji priljubljenosti. Dvanajst predstav zaporedoma to najbolj dokazuje. Naše ljudstvo ima rado domačo igro, kjer se prepletata žalost in veselje, šala in resnóbnost.

Pri „Desetem bratu“ pa je še posebne vrednosti klen, izviren jezik, poln domačih rečenic in prispodob. S spoštovanjem gledamo na mladega Jurčiča, ki jih nam je znal tako topla in šegavo pripovedovati.

Seveda pa je z dramtizacijo romanov težko. Če svoj roman dramtizira pisatelj sam, stvar še gre, sicer pa zaide večkrat na zgrešeno pot. Dramtizator se namreč čim zvesteje oklepa originalnega teksta v romanu, ne upa si (ker misli, da ne sme) ničesar dodati, ničesar spremeniti in tako izzveni skoraj vsaka dramtizacija kot nekak torzo.

Zato bi bilo kar prav, če bi to zanimivo snov o „desetem bratu“ nanovo in svobodno prikazal kak Jurčičev rojak-dramatik.

Naša uprizoritev v Kranju je brezdvomno uspela. Seveda je bilo, posebno pri premieri, še marsikaj narobe, a se je pri reprizah vidoma uglajevalo.

Predvsem je bilo opaziti pomanjkanje skupne, ansambelske igre, posebno v gostilni pri Obrščaku. Dalje je vse graje vredno očitno omalovaževanje stranskih epizodnih vlog, ki so resda male, manj važne, a pri celotni zgradbi prav gotovo pomembne.

Ker je bila cela vrsta stranskih vlog slabo izdelana, bo prav, sklicevati se na genialnega igralskega pedagoga Stanislavskega, ki je svojim učencem zabičeval vedno znova, da morajo sleherni, še tako postransko vlogo vzeti resno in jo umetniško popolnoma dognati. Ko smo imeli pred vojno priliko gledati hudožestvenike, zdaj po vojni pa moskovske igralce, smo videli dosledno z veliko ljubeznijo igrane in skrbno preštudirane vse, tudi najmanjše vloge lakajev, služkinj in vratarjev.

Pred nedavnim smo tudi v Ljubljani videli, kako je treba naštudirati in zaigrati vsako malo vlogo. Gre za primer sluga pri „Tartufu“. Še danes, po več mesecih, mi je v jasnem spominu ta izvrstno zaigrana vloga, ki je bila igrana celo brez sleherne besede, le z gesto, mimiko in hojo.

Zato bi bilo kar prav, da bi naši igralci čimvečkrat obiskali kako vzorno predstavo v Ljubljani in se tamkaj naučili, kako je treba sleherni, navidez še tako nepomembno vlogo dobro zaigrati.

V ljudskih igrah nastopa navadno dosti oseb; če vse dobro igrajo — tudi igra uspe. — Prav tako je treba dopovedati igralcem, da morajo igro realistično doživljati. Tako je ostala vsa gostilna mirna pri izbruhu Martina Spaka, ko bi se je moralo v resničnem življenju polastiti tako razburjenje, da bi še nezainteresirane gledalce potegnilo za seboj. — Tudi grajska gospoda, razen Dolefa, bi utegnila nekoliko manj ležerno sprejemati siromašnega učitelja. Sicer pa je režiser v celoti popolnoma zadovoljivo razvil dejanje, četudi je bilo očitno, da mu ansambel ni zadosti disciplinirano sledil.

Benjamin je glasovno, igralsko, po maski in figuri popolnoma prepričal. Bolje pa bi bilo, če bi nosil nekoliko manj upadljivo barvne hlače. Saj v slogu so bile, le mlajši figuri bi bolj pristojale. Sonoren očetovski glas je bil res v središču igre, kar tudi pisatelj želi, ko nam naslika značaj slemeniškega gospoda kot trdno, umirjeno in dobrohotno dušo.

Njegova žena je prav posebno zaradi resne maske in čudovito ubrane barve bidermajerske noše. Topel alt je še bolj podčrtal spoštljivost zale grajske gospe, kakršno je zasnanjal mladi romantični Jurčič.

M a n i c a, njuna hči, je spet dokazala ljubezen do odrskega ustvarjanja, ki jo dviga zdaj do ene naših prvih in najbolj uporabljivih igralk. Njen liričen organ je tej njeni vlogi prav posebno pristojal, igralsko nam je podala ljubezniv značaj nerafinirane mladenke.

O B a l č k u ni kaj dosti reči, vsekakor je svojo nalogico pogumno odigral. Ko bo velik, bo pa gotovo zaigral kaj večjega.

D o l e f je bil ena najbolj uspelih kreacij v tej igri. Bil je kar pravi Jurčičev Dolef. Igra in govorica, maska in mimika — vse je bilo na mestu. Vsekakor izvrstno odigrana vloga.

L o v r e K v a s s svojim gotovim in ljubeznivim nastopom je splošno ugajal. Vendar utegne biti njegov močan organ, njegova smelost, njegov zelo ponosen nastop v opreki z Jurčičevim precej liričnim Kvasom. Nežnočutnost, šibkost, bolehavost in neroden nastop — to so nekake bistvene pöteze Lovreta Kvasa iz romana. — Seveda pa je naš Lovre Kvas sprejemljiv tudi tak kot je, saj tistega našega hlapčevskega odnosa do grajske gospe ne gre do potankosti ponavljati.

P i š k a v je bil dosledno umirjen, zagrenjen mož, ki ni vzbujal odpora, prej sočutje in razumevanje. Zato bi bilo prav, če bi igralec dodal svoji igri nekaj več žolčnosti, ki je stari Piškav gotovo še ni pozabil.

M a r j a n, njegov sin, nov prišlec pri našem gledališču, je bil glasovno tuj. Seveda tudi vloga sama ni hvaležna in prikupna. Zato pričakujemo od tega igralca, ki ima gotovo že nekaj rutine za seboj, kaj več v kaki drugi prihodnji vlogi.

M a r t i n S p a k je bil podan prav mojstrsko. To je najboljša beseda za njegovo igro. Resen, doživljen in ves čas dosleden — tak je bil njegov igralski lik. Žal, v gostilni ni potegnil soigralcev za seboj. Ali je bil premočan za okolje?

S o d n i k M e ž o n ni bil polnokrvna figura. Pri igralcih in gledalcih bi moral vplivati fascinujoče, a je pri obeh nosilcih te vloge kar zvođenel. — Za sodnika predvsem veljajo one začetne pripombe o omalovaževanju malih vlog.

M a r i č k a, njegova hči, pa se je kot ljubezniv svež vetrič pojavila na odru. Vsekakor pričakujemo to mlado igralko v kaki večji vlogi, saj je njen igralski talent očitien.

O b r š č a k u vsa hvala za vedro razpoloženje. Bil je pravi zvitez-krčmar, kakršnega nam je opisal Jurčič. Samoobsebi umevno, da je bila ta vloga igralsko popolnoma dognana.

K r i v e c se je odlikoval s prav posrečeno masko in nošo dolenijskega očanca.

F r a n c k a, njegova hči, se je brhko sukala po odru; vloga pa je vsekakor predrobna, da bi se moglo kaj reči o njenem igralskem uspehu.

Dražarjev Francelj in Miha izpod Gaja sta vlogi zadovoljivo rešila, kaj več o njuni igri pa ni moč zapisati.

Matevžek pa je bil izvrsten kmetič. Igralec te vloge pa je spet pokazal, kako še iz tako nepomembne vloge napraviš osrednjo figuro na odru, četudi le v par scenah. Prav dobra igra, dobra govorica in izvrstna mimika zaslužijo naše iskreno priznanje.

Krjavelj — vsestransko izvrsten v igri, gestikulaciji in govorni tehniki — saj je bila vloga v popolnoma zanesljivih rokah. Le roke je imel prebele in prenežne ta naš Krjavelj, prav tako bi pristojala morda nekoliko starejša maska in slabša obutev. Sicer se te malenkosti niso opazile — a jih velja v bodoče popraviti.

Urša, služkinja na Slemenicah, je svojo vlogo gladko opravila. Le škoda, da je ozek oderski prostor v njeni sceni igralsko zelo oviral.

Kritik je videl premiero in več repriz. Očiten je bil stalen napredek. Žal, nisem videl tov. Cegnarja v vlogi Desetega brata. — Petje kvinteta je bilo prav prijetno, v grajskih scenah pa vsekakor preveč glasno. Biti bi moralo oddaljeno fantovsko petje na vasi, ne pa pod graščinskim oknom ali celo v parku.

Prav hudo je bilo pri premieri počasno urejanje oderskih sprememb. Tudi s scenerijo je treba napraviti generalko, za predstavo pa vse temeljito pripraviti.

V celoti je predstava žela odobravanje. Prisrčno domače delo je vedno znova doživljalo topel sprejem od strani gledalcev. Vendar nas to ne sme zavesti, da ne bi drugih iger bolj homogeno zaigrali, boljše pripravili in bolj disciplinirano nastopali. Zelo namreč moti, če v avditoriju opazimo, kako mora nekdo nepripravljen vskočiti namesto izostalega igralca. Več resnosti in več občutka odgovornosti pa manj osebnih muh in občutljivosti — bi zelo koristilo našemu igralskemu kadru.

Č. Z.

Kronika

Oton Župančičeva proslava. Gledališče je dne 23. januarja proslavilo 70 letnico našega največjega še živečega pesnika in pisatelja Otona Župančiča, ki je bil ob tej priliki proglašen za ljudskega umetnika Ljudske republike Slovenije. Pri uspeli izvedbi proslave so sodelovali člani Preš. gledališča, Gorenjski vokalni kvintet, gojenci tekstilne šole in pomnožen orkester. Slavnostni govor je imel tov. profesor Miha Mohor. Prešernovo gledališče je v prvi sezoni vprizorilo v režiji Petra Malca Župančičevo dramo „Veronika Deseniška“, ki je doma in z gostovanji na podeželju žela velike uspehe.